

S

Supply Chain Management of Vegetable No.8 to Elevate the Potential of Smart Farmer Group in Phanom Sarakham District, Chachoengsao Province

Nuttapol Buapliansee^{1,*} Preedaporn Arruksomboon²

Boonchart Kativat³ Wanpen Kubkuy⁴

Abstract

This research aimed to investigate the context of vegetable No. 8 and problems in supply chain management for the smart farmer in Phanom Sarakham district, Chachoengsao province. The relationships in supply chain management process of vegetable No. 8 were evaluated by the SCOR Model. Supply chain management model of vegetable No. 8. was presented to elevate the potential of smart farmer group using Participatory Action Research. The main data providers consisted of the government officials from agricultural sectors, farmers and vegetable No. 8 consumers, a total of 60 people. The result of the research indicated that the most important problem issues from the supply chain management process were production, planning, procurement and transportation and delivery of goods to customers, respectively. No problem found in product return procedure. To develop the effective supply chain management process, learning center should be established to support and provide the information of organic farming standards, GAP standard and vegetable No. 8 standard for the smart farmer group. Promotion strategies should be applied to communicate to the consumers about the product quality and

---

^{1,2} Faculty of Management Science, Rajabhat Rajanagarindra University

³ Faculty of Agricultural Technology, Phetchaburi Rajabhat University

⁴ Promotion and Development of Farmer, Chachoengsao Agricultural Extension

* Corresponding author. E-mail: grspong@gmail.com

distribution channels. Production planning and scheduling for seasonal demand should be conducted to maintain market mechanisms and business opportunities. Network creation of cooperation partners throughout the supply chain, from upstream to midstream and downstream, should be effective to elevate the potential of smart farmer group.

Keywords: supply chain management, vegetable No. 8, potential

ก

ารจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกร ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ณัฐพล บัวเปลี่ยนสี^{1*} ปรีดาพร อารักษ์สมบุญ² บุญชาติ คติวัฒน์³ วันเพ็ญ กลีบกลาย⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 ใน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา และศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 โดยในการวิจัยใช้กระบวนการ SCOR Model เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทาน และนำเสนอรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกร ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร กลุ่มเกษตรกร และผู้บริโภควัสดุผักเบอร์ 8 รวมทั้งสิ้น 60 คน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 มีประเด็นปัญหาด้านการผลิตมากที่สุด รองลงมา คือ การวางแผนด้านการจัดซื้อ จัดหา และขนส่ง และด้านการจัดส่งสินค้าไปยังลูกค้า ตามลำดับ ส่วนด้านการรับคืนสินค้าไม่พบปัญหา ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคการปลูกผักตามมาตรฐานอินทรีย์ มาตรฐาน GAP และมาตรฐานผักเบอร์ 8 ให้กับกลุ่มเกษตรกร ควรเพิ่มการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผักเบอร์ 8 ทั้งทางด้านคุณภาพและแหล่งจำหน่าย ควรวางแผนการผลิตให้เหมาะสมกับฤดูกาล เพื่อรักษาผลผลิตและโอกาสทางการตลาด และควรสร้างเครือข่ายพันธมิตรความร่วมมือตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ให้มีประสิทธิภาพเพื่อช่วยยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกร

คำสำคัญ: การจัดการห่วงโซ่อุปทาน สินค้าผักเบอร์ 8 ศักยภาพ

^{1,2} คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

³ คณะเทคโนโลยีเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

⁴ กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา

* Corresponding author. E-mail: grspong@gmail.com

บทนำ

การพัฒนาประเทศนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้เน้นเกษตรกรรมรายย่อยมาโดยตลอด โดยที่แนวโน้มเกษตรกรรมในภาพรวมทั้งหมดเพิ่มจำนวนขึ้น ในขณะที่พื้นที่โดยเฉลี่ยของเกษตรกรแต่ละรายมีจำนวนลดลง และการผลิตในภาคการเกษตรจะกลายเป็นการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่มากขึ้น (Chareonwongsak, 2000) จึงทำให้ประเทศไทยจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของประเทศซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติเศรษฐกิจการเกษตร พ.ศ. 2522 โดยแผนพัฒนาการเกษตรดังกล่าวจะกำหนดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (ปี พ.ศ. 2560-2564) ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร 2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดโซ่อุปทาน 3) เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม และ 4) การบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน (Deeseentham, 2008)

ตามที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ดังนั้นจังหวัดฉะเชิงเทราจึงให้ความสำคัญกับเรื่องนี้และได้จัดทำโครงการพัฒนาสินค้าเกษตรปลอดภัย หรือ “โครงการผักปลอดภัยสูง เบอร์ 8” โดยกำหนดให้ผักปลอดภัยหรือเกษตรอินทรีย์เป็นสินค้าต้นแบบในการพัฒนาตามโครงการนี้ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญที่มุ่งเน้นตั้งแต่ต้นน้ำ คือ พัฒนาระบบการผลิตให้มีคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิต โดยไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ส่วนกลางน้ำคือในกระบวนการเก็บเกี่ยวและบรรจุภัณฑ์นั้น จะมี

กระบวนการเก็บเกี่ยวที่มีความเหมาะสม ไม่ใช่สารเคมีที่เป็นอันตราย สำหรับปลายน้ำคือเรื่องตลาดจังหวัดได้เตรียมแหล่งในการจำหน่ายและกระจายสินค้าเกษตร และเป้าหมายที่สำคัญคือ มุ่งหวังให้จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพของประเทศไทย สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร และเพื่อสนองต่อนโยบายที่รัฐบาลต้องการให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น (Office of Chachoengsao Province, 2015) การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในปี พ.ศ. 2560 พบว่า อำเภอพนมสารคามมีจำนวนผู้สนใจเข้าร่วมโครงการและผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัยสูงของจังหวัดมากที่สุด (Phanomsarakham Department of Agriculture Extension, 2017) จากการศึกษาบริบทชุมชนในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เกี่ยวกับการจัดการห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกผักปลอดภัยสารพิษในเบื้องต้น ปรากฏว่ามีปัญหาด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานซึ่งยังเป็นปัญหาสำคัญที่แฝงอยู่ในกระบวนการทำงานของกิจกรรมเคลื่อนย้ายสินค้าตั้งแต่ผู้รวบรวมสินค้าไปจนถึงผู้บริโภค ส่งผลให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้น และการส่งมอบสินค้าล่าช้า เนื่องจากผักปลอดภัยสารพิษเป็นสินค้าเกษตรที่มีอายุของผลผลิตสั้น จึงต้องมีการวางแผนการจัดส่งให้ถึงมือผู้จำหน่ายหรือผู้บริโภคให้ทันเวลาของอายุผลผลิต เพื่อคงไว้ซึ่งความสดใหม่และความมีมาตรฐานของผักปลอดภัยสูง

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าโครงการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งในระดับชุมชน และระดับจังหวัดตามแผนงานที่มีความสอดคล้องกัน และยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2557-2560 ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของ

ภาคเกษตรปลอดภัย (Office of Chachoengsao Province, 2015) คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ภายใต้การเสนอผลผลิตที่ดีมีคุณภาพให้กับผู้บริโภคเพื่อให้สินค้ามีคุณภาพมากขึ้น ทำให้กลุ่มเกษตรกรมีรายได้สูงขึ้นและช่วยสร้างเครือข่ายเกษตรกรในสายผลิตภัณฑ์ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคต รวมถึงการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ทดแทนรุ่นเดิมด้วยวิถีและบริบทที่เหมาะสม

บททวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการห่วงโซ่อุปทานสำหรับสินค้าเกษตร

ห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตร โดยทั่วไปประกอบด้วยภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและกิจกรรมที่หลากหลาย ตั้งแต่กระบวนการผลิตต้นน้ำ ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตวัตถุดิบ ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ปุ๋ย ยา และเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น กระบวนการผลิตกลางน้ำ ได้แก่ องค์กรผู้รวบรวม แปรรูปผลิตภัณฑ์ และบรรจุ เช่น ภาคสหกรณ์ โรงสี และผู้ส่งออก เป็นต้น กระบวนการปลายน้ำ ได้แก่ การกระจายสินค้าสู่มือผู้บริโภค ได้แก่ ผู้ขนส่ง และร้านค้าปลีกต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการเพิ่มมูลค่าแก่สินค้า เช่น หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรผู้สนับสนุนปัจจัยในการดำเนินงานอื่น ๆ เช่น ผู้เป็นเจ้าของแหล่งเงินทุน เป็นต้น ซึ่งสมาชิกทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมต่าง ๆ ของห่วงโซ่อุปทานต่างมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการข้อมูล สินค้า บริการ เงินทุนและองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ผู้บริโภคในขั้นสุดท้าย (Wisner, 2005)

แนวคิดแบบจำลองการจัดการห่วงโซ่อุปทาน SCOR Model

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทำให้คณะผู้วิจัยเห็นว่า แบบจำลองอ้างอิงการดำเนินงานในห่วงโซ่อุปทาน (SCOR Model) เป็นแนวคิดที่ช่วยในการพัฒนาการดำเนินงานด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทาน โดยถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ในการอธิบายลักษณะและแสดงให้เห็นกิจกรรมในห่วงโซ่อุปทานได้ทั้งหมดเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า โดยมีการกำหนดกระบวนการทำงานต่าง ๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและมีโครงสร้างแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ นอกจากนี้แบบจำลองอ้างอิงการดำเนินงานในห่วงโซ่อุปทานยังมีการกำหนดมาตรวัด (Metric) สำหรับวัดประสิทธิภาพในแต่ละกระบวนการ และยังมีการเสนอวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด (Best Practice) ในแต่ละกระบวนการเพื่อที่จะให้บริษัทหรือองค์กรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งในกระบวนการของห่วงโซ่อุปทานนั้น มีกระบวนการที่สำคัญ 5 ประการ ซึ่งได้แก่ การวางแผนการจัดซื้อ จัดหา และขนส่ง การผลิต การจัดส่งสินค้าไปยังลูกค้า และการรับคืนสินค้า เพื่อให้กระบวนการทั้ง 5 มีความสอดคล้องกันและเกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ช่วยแก้ปัญหาการขาดมาตรฐานและพัฒนาการบริหารจัดการในการปรับปรุงห่วงโซ่อุปทานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Visankitti, 2012)

แนวคิดการยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตร

การจัดการระบบห่วงโซ่อุปทานที่มีประสิทธิภาพเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการต่าง ๆ ภายในและนอกกลุ่มเกษตรกรตลอดห่วงโซ่อุปทานโดยการเชื่อมโยงกันนั้นเกิดขึ้นทั้งในทางกายภาพของสินค้าและวัตถุดิบ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนความร่วมมือ

ต่าง ๆ ฉะนั้นแนวทางสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยลดข้อจำกัดด้านข้อมูลและอำนาจเหนือตลาดและส่งผลทำให้ต้นทุนลดลงได้ คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างกันภายในตลาดหรือในห่วงโซ่อุปทาน ถ้ากลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ในห่วงโซ่อุปทานเห็นว่า การดำเนินการเพาะปลูกในรูปแบบดั้งเดิมก่อให้เกิดต้นทุนสูงมากย่อมกระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายใส่ใจถึงการร่วมมือกันมากขึ้นในการทำการเพาะปลูก ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรจึงควรร่วมมือกันในการพัฒนาระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ให้มีปฏิสัมพันธ์กันพร้อมกับสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระบบที่ชัดเจนและสามารถประสานงานระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในการเพิ่มมูลค่า การลดต้นทุน นวัตกรรม การตลาด และสินเชื่อ เป็นต้น (Thailand Development Research Institute, 2010)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพิจารณาจากกระบวนการจัดการแบบ SCOR Model

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ตั้งแต่เกษตรกรผู้เพาะปลูก ผู้รวบรวมผลผลิต ผู้จัดจำหน่าย และผู้บริโภค)

4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเจาะลึกกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการนำเสนอรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา นั้น โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกผักเบอร์ 8 ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากเกษตรกรอำเภอพนมสารคาม นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอำเภอพนมสารคาม เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกผักเบอร์ 8 ผู้แทนสภาเกษตรกรระดับอำเภอ ผู้แทนสภาเกษตรกรระดับตำบล จำนวน 48 คน และใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกกับผู้บริโภคสินค้าผักเบอร์ 8 จำนวน 12 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 60 คน โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วิธีการดำเนินการวิจัย

กรอบการวิเคราะห์/วิจัย

ขั้นที่ 1 ศึกษาบริบทพื้นที่ในการวิจัยในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้วิธีการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และจัดประชุมคณะทำงานเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนในการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 โดยใช้กระบวนการ SCOR Model ด้วยการประชุมระดมสมอง AIC การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และให้กลุ่มเกษตรกรแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

ขั้นที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ด้วยการประชุมระดมสมอง AIC และการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้รูปแบบความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง

ขั้นที่ 4 การติดตาม ตรวจสอบและนำเสนอรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา คณะผู้วิจัยและชุมชนที่มีส่วนร่วมทำการพิจารณาหาทางปรับปรุง

แก้ไขการปฏิบัติการวิจัยโดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

ขั้นที่ 5 การสรุปผลการวิจัย คณะผู้วิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และแสดงความคิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

ผลการวิจัย

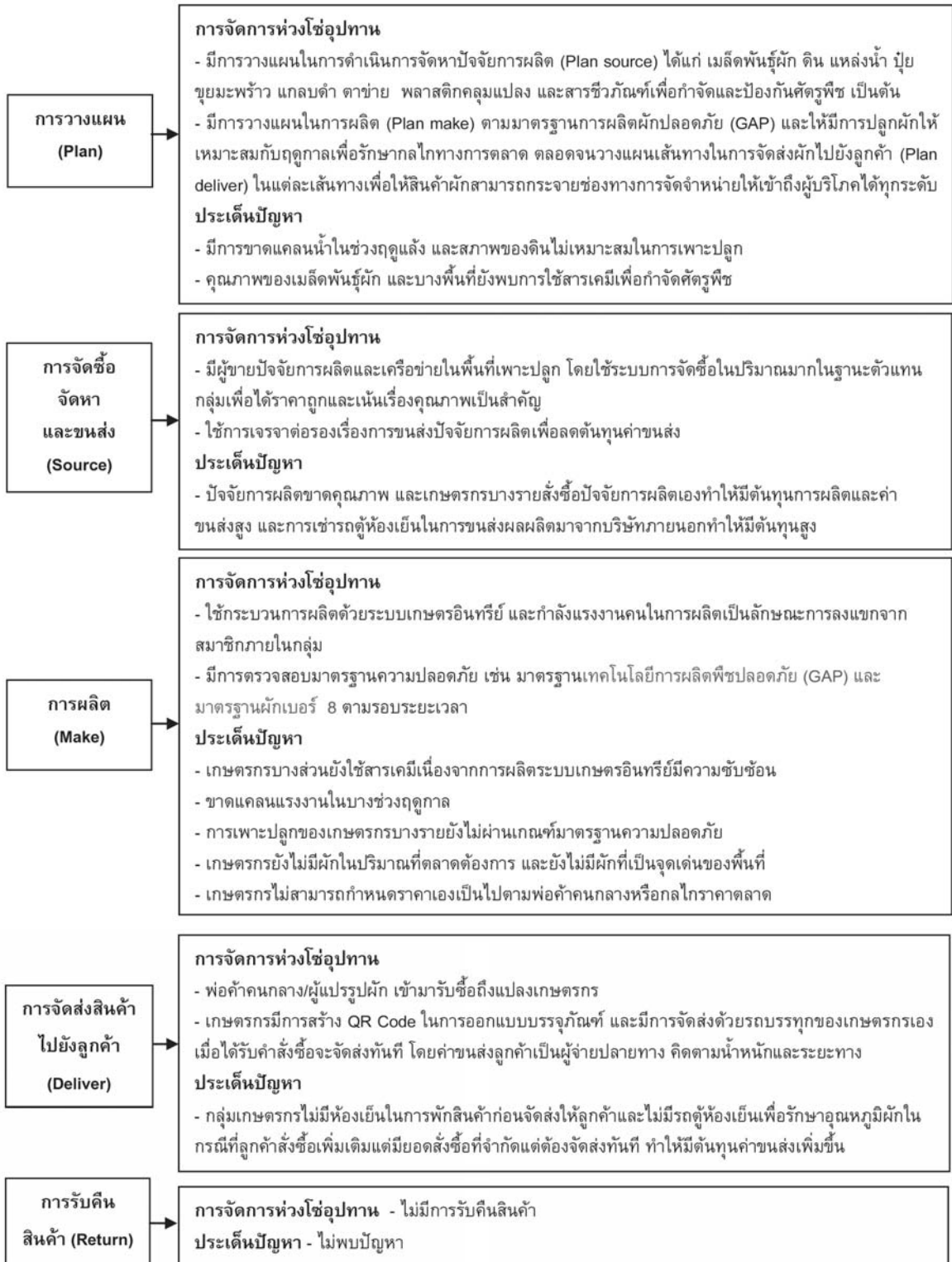
ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ 4 ข้อ มีดังนี้

1. บริบทของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า อำเภอพนมสารคาม ประกอบด้วย 8 ตำบล 87 หมู่บ้าน โดยตำบลหนองยาวมีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรปลูกผักเบอร์ 8 มากที่สุด โดยความเป็นมาของการรวมกลุ่มพบว่า จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มผู้ปลูกผักเบอร์ 8 กลุ่มเกษตรกรได้มีการเพาะปลูกผักแบบสวนผสม ต่อมาจังหวัดฉะเชิงเทรา มีนโยบายริเริ่มโครงการ “ผักปลอดภัยสูง เบอร์ 8” ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรจึงได้รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก จนในปี พ.ศ. 2560 กลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 40 คน และได้ทำการจดทะเบียนจัดตั้งเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผักแปลงใหญ่ปลอดภัยสูง” ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 45-70 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลหนองยาว มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีรายได้ต่อครัวเรือน ประมาณ 30,000–50,000 บาท/ปี มีพื้นที่เพาะปลูกผักจำนวน 5-10 แปลง ส่วนใหญ่เพาะปลูก ผักบุ้ง มากที่สุด

รองลงมา ได้แก่ พริก ต้นหอม ผักชี คื่นฉ่าย คะน้า และผักสลัด ตามลำดับ ส่วนวิธีดำเนินงานของกลุ่ม ได้ดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการเงิน-บัญชี สมาชิกเกษตรกรมีศักยภาพความพร้อมและความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน และจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรสามารถดำเนินการเพาะปลูก ผักผ่านมาตรฐานเกือบทุกราย ยกเว้นสมาชิกใหม่ที่เพิ่งเริ่มต้นเพาะปลูกเท่านั้น นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ เกษตรอำเภพนมสารคาม เกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดฉะเชิงเทรา

2. สภาพและปัญหาของการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพิจารณาจากกระบวนการจัดการแบบ SCOR Model ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความเชื่อมโยงของกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกผักตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ ซึ่งเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 (ต้นน้ำ) มีการวางแผนตั้งแต่กระบวนการจัดหาปัจจัยการผลิตจากทั้งภายในและภายนอกกลุ่มเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการผลิต และนำไปทำการเพาะปลูก (กลางน้ำ) และสุดท้าย คือ การส่งมอบให้กับลูกค้าหรือผู้บริโภค (ปลายน้ำ) และเมื่อนำข้อมูลมาสรุปสภาพและปัญหาของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน พบว่า กระบวนการจัดการโดยใช้ SCOR Model มีลักษณะการจัดการห่วงโซ่อุปทานและประเด็นปัญหา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การสรุปผลการวิเคราะห์หีสภาพและปัญหาของการจัดการห่วงโซ่อุปทานด้วย SCOR Model

3. ความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ตั้งแต่เกษตรกรผู้เพาะปลูก ผู้รวบรวมผลผลิต ผู้จัดจำหน่าย และผู้บริโภค) คณะผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมระดมสมอง AIC และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คณะผู้วิจัยสามารถสรุปความสัมพันธ์ในการดำเนินงานได้ ดังนี้

กระบวนการต้นน้ำ เริ่มต้นจากเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 รับคำสั่งซื้อจากลูกค้าเจ้าประจำ และลูกค้าจากบริษัทหรือกลุ่มต่าง ๆ และคำสั่งซื้อจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเกษตรกรดำเนินการวางแผนเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต ได้แก่ การสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์ผัก การจัดเตรียมดิน แหล่งน้ำ การสั่งซื้อปุ๋ยคอก การทำปุ๋ยหมักธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อใช้ในการเพาะปลูก

กระบวนการกลางน้ำ เกษตรกรดำเนินการเพาะปลูกผักตามคำสั่งซื้อของลูกค้า เมื่อได้ระยะเวลาเก็บเกี่ยวก็ทำการตัดแยกเกรดผลผลิต และดำเนินการตรวจสอบมาตรฐานความปลอดภัยต่าง ๆ เช่น มาตรฐานเทคโนโลยีการผลิตพืชปลอดภัย (GAP) และมาตรฐานผักปลอดภัยสูงเบอร์ 8 โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตามรอบระยะเวลา และทำการบรรจุเพื่อรอการส่งจำหน่าย

กระบวนการปลายน้ำ เมื่อเกษตรกรได้ทำการบรรจุผักเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะดำเนินการจัดส่งผักเพื่อจัดจำหน่ายได้ 3 ช่องทางหลัก ดังนี้ 1) เกษตรกรจัดจำหน่ายเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากจังหวัดฉะเชิงเทรา ในการหาตลาดให้จัดจำหน่าย มีการจัดตั้ง “ตลาดผักปลอดภัยสูงเบอร์ 8” เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย 2) จัดจำหน่ายผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และจะมีพ่อค้าคนกลางมาดำเนินการรับซื้อไปจัดจำหน่ายต่อไป และ 3) จัดจำหน่ายผ่านพ่อค้าส่ง/

พ่อค้าคนกลาง/ผู้แปรรูปผัก โดยช่องทางจัดจำหน่ายนี้ พ่อค้าคนกลางจะเข้ามารับซื้อผักถึงแปลงเกษตรกร โดยใช้ราคากลางหรือราคาตลาด เพื่อนำไปจัดจำหน่ายในตลาดค้าส่งขนาดใหญ่ เช่น ตลาดไท ตลาดขององค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) และตลาดสี่มุมเมือง เป็นต้น

4. การนำเสนอรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา จากผลการศึกษาดังแสดงในภาพที่ 3 คณะผู้วิจัยจึงนำเสนอรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักเบอร์ 8 ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้พัฒนารูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทาน ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ และสามารถประมาณการกำไรที่จะเกิดขึ้นในแต่ละเส้นทาง ได้ดังนี้

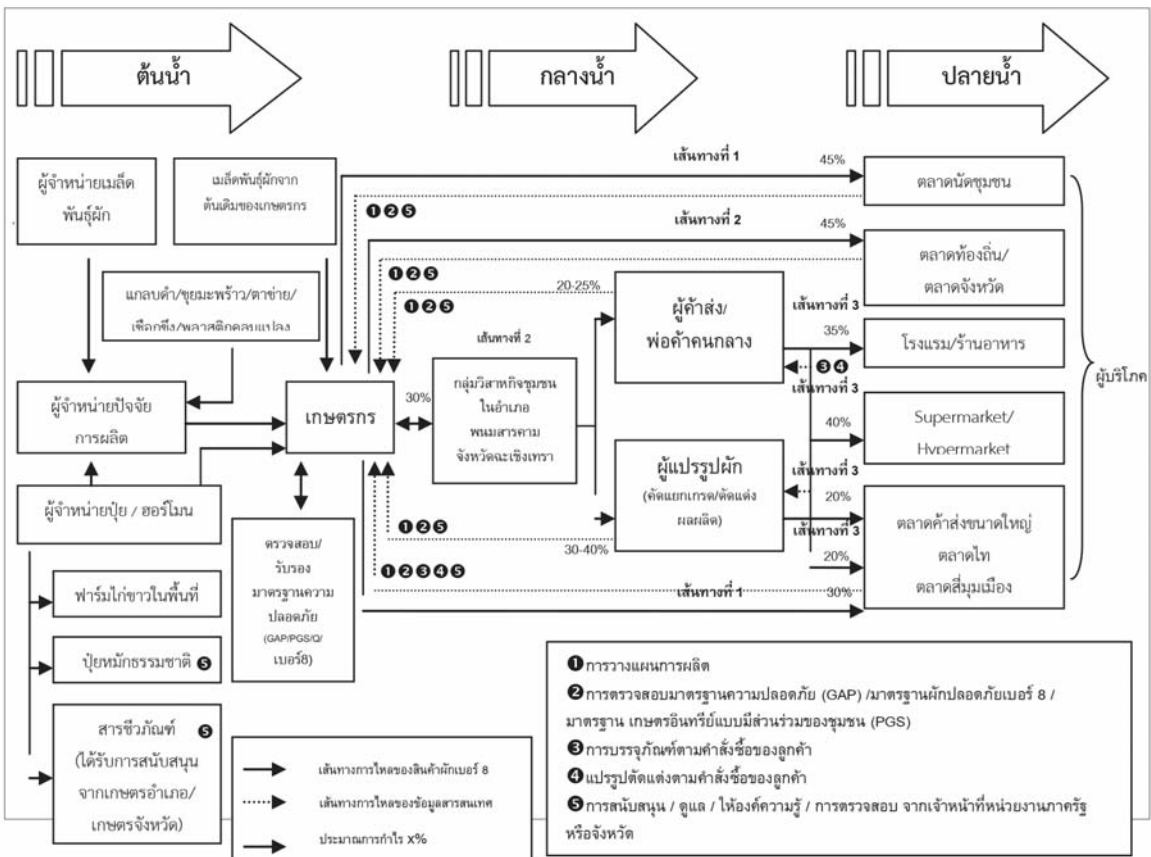
เส้นทางที่ 1 เกษตรกรจัดจำหน่ายเอง จากเส้นทางนี้จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะสามารถควบคุมกระบวนการได้ทั้งหมดตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และมีการส่งขายเองโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรสามารถตั้งราคาขายได้เอง จึงทำให้เส้นทางนี้เกษตรกรจะได้กำไรประมาณ 45% แต่ถ้าเกษตรกรทำการส่งขายเองไปยังตลาดค้าส่งขนาดใหญ่ เช่น ตลาดไท ตลาดขององค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ตลาดสี่มุมเมือง จะทำให้เกษตรกรมีกำไรลดลงเหลือประมาณ 30% เนื่องจากมีต้นทุนค่าขนส่ง

เส้นทางที่ 2 เกษตรกรจำหน่ายผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากเส้นทางนี้จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะสามารถควบคุมกระบวนการได้เพียงแค่ 2 กระบวนการเท่านั้น คือ กระบวนการต้นน้ำ และกระบวนการกลางน้ำ เนื่องจากเมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยว

ผลผลิตได้เรียบร้อยแล้วจะนำผลผลิตผักเบอร์ 8 ของตนเองมาบรรจุรวมกันบริเวณที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และจะมีผู้ค้าส่ง/พ่อค้าคนกลางผู้แปรรูปผักมาดำเนินการรับซื้อไปจัดจำหน่ายต่อ ทำให้เกษตรกรมีกำไรประมาณ 30%

เส้นทางที่ 3 เกษตรกรจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง จากเส้นทางนี้จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะสามารถควบคุมกระบวนการได้เพียงแค่ 1 กระบวนการคือ กระบวนการต้นน้ำ ส่วนกระบวนการ

กลางน้ำ และกระบวนการปลายน้ำจะเป็นหน้าที่ของผู้ค้าส่ง/พ่อค้าคนกลาง/ผู้แปรรูปผักเป็นผู้ควบคุม จึงทำให้เกษตรกรไม่สามารถที่จะตั้งราคาขายได้เอง ดังนั้นในเส้นทางนี้จึงทำให้เกษตรกรได้ผลกำไรน้อยลงคือ ถ้าเกษตรกรส่งผลผลิตให้กับผู้ค้าส่ง/พ่อค้าคนกลาง เพื่อนำไปจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง ทำให้เกษตรกรเหลือกำไรเพียงแค่ 20-25% เท่านั้น แต่ถ้าเกษตรกรส่งผลผลิตให้กับผู้แปรรูปผักจะได้กำไรประมาณ 30-40%

ภาพที่ 3 รูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคการปลูกผักตามกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานเทคโนโลยีการผลิตพืชปลอดภัย (GAP) และมาตรฐานผักเบอร์ 8 ส่งเสริมการจัดการด้วยการใช้สารชีวภัณฑ์เพื่อป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และการใช้จุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ในระบบการเพาะปลูกผักเพื่อทดแทนการเพาะปลูกผักโดยใช้สารเคมีสังเคราะห์ และควรเพิ่มการสื่อสารโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผักเบอร์ 8 ทั้งทางด้านความโดดเด่น ด้านคุณภาพ และแหล่งจำหน่าย โดยใช้สื่อที่ผู้บริโภคสามารถเข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย ตลอดจนส่งเสริมให้มาตรฐานผักเบอร์ 8 ความเป็นมาตรฐานสากลเป็นที่ยอมรับ และผลักดันให้มีการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าผักเบอร์ 8 กับพาณิชย์จังหวัด นอกจากนี้ต้องมีการบริหารจัดการให้สินค้าผักเบอร์ 8 สามารถกระจายเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้มากขึ้น และต้องมีการวางแผนการผลิตให้เหมาะสมกับฤดูกาลเพื่อรักษากลไกและโอกาสทางการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตราภรณ์ จุสปาโล (Jussapalo, 2017) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการห่วงโซ่อุปทานผักปลอดสารพิษของวิสาหกิจชุมชนท่าสะอ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่พบว่า ควรมีการวางแผนการผลิตผักปลอดสารพิษให้เหมาะสมกับฤดูกาลเพื่อรักษากลไกทางการตลาด เพื่อเป็นการหาช่องทางการตลาดและส่งเสริมการตลาดที่เพิ่มขึ้นและให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคการผลิตผักปลอดสารพิษตามกระบวนการผลิตมาตรฐาน GAP

นอกจากนี้เกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 ยังต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการตลาด เพื่อเป็นศูนย์กระจายสินค้าและกำหนดราคากลางร่วมกัน มีการรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยเพื่อส่งเข้าสู่ตลาดใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑาทิพย์ ภัทราวาท (Pattarawat, 2011) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการห่วงโซ่อุปทานในธุรกิจสหกรณ์ ซึ่งได้ค้นพบว่าการดำเนินงานควรมีการเชื่อมโยงธุรกิจกับภาคีพันธมิตรและสร้างพันธมิตรทางการตลาดเพื่อช่วยสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิตและส่งเสริมเทคโนโลยีในการผลิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรมีการประสานความร่วมมือจากหลายภาคส่วนเพื่อสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักเบอร์ 8 อย่างจริงจังและต่อเนื่องในการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรมีการสร้างเครือข่ายไปยังกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักในอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดฉะเชิงเทราต่อไป และเป็นการพัฒนาผู้ประกอบการให้เป็น Smart SMEs ซึ่งเป็นการผลักดันนโยบายของอำเภอพนมสารคาม ให้เป็นอำเภอต้นแบบด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่มีประสิทธิภาพ

1.2 ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตเพื่อให้ได้มาตรฐานผักเบอร์ 8 ของจังหวัดฉะเชิงเทรา และเทคนิคการปลูกผักตามกระบวนการผลิตมาตรฐาน GAP รวมทั้งวิธีการเพาะปลูกตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ให้กับกลุ่มเกษตรกรทุกรายอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกษตรกรสามารถปลูกผักได้ตามมาตรฐานและสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรเพิ่มกลุ่มการวิจัยไปยังกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้มีการศึกษาวิจัยที่ครอบคลุมในพื้นที่อำเภออื่น ๆ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา และจะทำให้กระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานมีความเชื่อมโยงกันในระดับจังหวัดเพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้และประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและเป็นการยกระดับศักยภาพของเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2560

บรรณานุกรม

- Chareonwongsak, K. (2000). *View dream forward : Vision Thailand Year 2560*. Bangkok, Thailand: Success media. (in Thai).
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *มองฝันไปข้างหน้า : วิสัยทัศน์ประเทศไทยปี 2560*. กรุงเทพฯ: ชัดเชลมีเดีย.
- Deeseentham, K. (2008). *Planning the logistics for the new business*. Bangkok, Thailand: Informidia books. (in Thai).
- โกศล ดีศีลธรรม. (2547). *การวางแผนโลจิสติกส์สำหรับธุรกิจใหม่*. กรุงเทพฯ: อินฟอร์มีเดีย บั๊คส์.
- Jussapalo, S. (2017). *Approaches of Supply Chain Management of Tha-sa-an's*

Community Enterprise of Hydroponic Vegetables, Muaeng District, Songkhla Province. *Journal of Community Development and Life Quality*, 5(1), 155-162. (in Thai).

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2560). *แนวทางในการจัดการห่วงโซ่อุปทานผักปลอดสารพิษของวิสาหกิจชุมชนท่าสะพาน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*. 5(1), 155-162.

Office of Chachoengsao Province. (2015). *Province Development Plan Year 2557-2560*. Final Report. Chachoengsao Province. (in Thai).

สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2558). *แผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2557-2560*. รายงานฉบับสมบูรณ์, จังหวัดฉะเชิงเทรา.

Pattarawat, J. (2011). *Supply chain management in business cooperatives*. Handout the training partnership networks jasmine rice cooperative, Thailand, Faculty of economics. Kasetsart university. (In Thai).

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท. (2554). *การจัดการโซ่อุปทานในธุรกิจสหกรณ์*. เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรมภาคีเครือข่ายข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Phanomsarakham Department of Agriculture Extension. (2017). *Guide the development of safe agricultural products*. Final Report. Phanomsarakham Department of Agriculture Extension. (in Thai).

- สำนักงานเกษตรอำเภอพนมสารคาม. (2560). *แนวทางการพัฒนาความปลอดภัยสินค้าเกษตร*. รายงานฉบับสมบูรณ์, สำนักงานเกษตรอำเภอพนมสารคาม.
- Thailand Development Research Institute. (2010). *Guidelines on supply chain management and logistics of agricultural products*. Office of the National Economic and Social Development Board. Bangkok, Thailand: Author. (in Thai).
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2553). *โครงการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Visankitti, C. (2012). *Supply chain management of vegetable safety in Nakhonpathom province*. (Unpublished master's thesis). Silpakorn university, Bangkok, Thailand. (in Thai).
- ชุตติเดช วิศาลกิตติ. (2555). *การจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าผักปลอดภัยในเขตอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Wisner, J. D., Leong, G. K., & Tan, K. C. (2005). *Principle of supply chain management: A balanced approach*. USA. South-Western, part of the Thomson Corporation, 143-147.